

РОЗДІЛ III

Рекреаційна географія і географія туризму

УДК 725.94+069:91.4.(477)

Олександр Бейдик
Ольга Ільїна

Мистецька шевченкіана: національний, європейський та світовий вимір

Проаналізовано територіальне поширення мистецької (монументальної) шевченкіани у форматі України і світу за допомогою традиційних для історії та географії (картографічних) і нетрадиційних (психологічних) технологій. Розроблено таблиці Шульте, адаптовані до музейної (експозиційної) та монументальної шевченкіани, запропоновано картографічну модель її просторової диференціації. Застосування активних методів навчання, у т. ч. адаптованих до історичної та географічної проблематики таблиць Шульте, сприяє концентрації, розвитку, тренуванню уваги та мислення і виступає чинником об'єктивного сприйняття природних, суспільно-географічних, політико-економічних явищ та процесів.

Ключові слова: Т. Г. Шевченко, монументальна шевченкіана, таблиці Шульте, територіальне поширення, просторова диференціація, пам'ятки монументального мистецтва, Україна.

Постановка наукової проблеми та її значення. Невід'ємною складовою частиною історико-культурного надбання України є пам'ятники монументального мистецтва – однієї з важливих сфер духовної культури нашого народу. До цього виду об'єктів культурної спадщини належать твори образотворчого мистецтва – як самостійні (окремі), так і ті, що пов'язані з архітектурними, археологічними чи іншими пам'ятками або з їх комплексами (ансамблями).

Пам'ятники монументального та монументально-декоративного мистецтва – важливе першоджерело вивчення історії та культури народів, а також художнього пізнання життя. Крім вічного, загальнолюдського, вони відображають риси конкретної історичної доби, рівень культурного розвитку суспільства, світосприймання й вірування людей, їх ідеали й естетичні смаки, етнонаціональні та соціальні особливості тощо, тобто мають велику пізнавальну, історичну, наукову, художню, естетичну цінність.

Монументальне мистецтво, як відомо, – один із видів або родів образотворчого мистецтва, що належить до найдавніших проявів людської творчості. Його художню сутність визначає звернення до великої аудиторії, засоби художньої виразності спрямовані на втілення провідних соціально-політичних ідей та сильних емоцій, що зумовлює велике громадське значення монументальних творів.

У кожній країні, кожного народу є історичні постаті, які виступають своєрідним профілем і символом нації, віддзеркаленням її волі, єдності, прагнення до свободи. У поляків – це Адам Міцкевич і Тадеуш Костюшко, в угорців – це Шандор Петефі та Лайош Кошут, у молдован – Михайл Чолмаре, у росіян – Петро I, Олександр Суворов, Олександр Пушкін, в американців – Бенджамін Франклін та Авраам Лінкольн, у народів Південної Америки – Симон Болівар, в Індії – Махатма Ганді, а в українців – Богдан Хмельницький і Тарас Шевченко. Героїв мирного часу й героїв – борців за незалежність ушановують у музеях, їм відкривають пам'ятники й меморіали, зображають на державній валюті. Однією з найшанованіших і найвеличніших у світі є постать Тараса Шевченка, 200-ту річницю від дня народження якого людство відзначає в цьому році.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Монументальній, мистецькій, музейній Шевченкіані присвячені численні публікації [1–2; 5], довідкові ресурси [6; 8–9], картографічні джерела [7; 10]. З'ясування просторової диференціації монументальної шевченкіани потрібне для її збереження та сприяння актуалізації національної спадщини.

Мета статті – проаналізувати територіальне поширення мистецької (монументальної) шевченкіани в Україні та світі за допомогою традиційних для історії та географії (картографічних) і нетрадиційних (психологічних) технологій. Для реалізації поставленої мети розроблено ряд таблиць Шульте, адаптованих до музейної (експозиційної) та монументальної шевченкіани, запропоновано картографічну модель просторового поширення монументальної шевченкіани в національному, європейському, світовому форматі.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. В Україні та світі пам'ять про Великого Кобзаря увічнюють численні пам'ятники, музеї, музейні комплекси, національні заповідники. На сьогодні в Україні налічується 1256 пам'ятників Тарасові Шевченку (рис. 1). Перший пам'ятник Кобзареві було відкрито 1881 р. до 20-ліття від дня смерті митця в м. Форт-Шевченко (Казахстан, нині Актау). В Україні перший пам'ятник Тарасові Шевченку (його погруддя) встановлено 1881 р. в Харкові в садибі Алчевських. Одним із кращих зразків монументальної шевченкіани у світі та найкращим в Україні вважають пам'ятник, установлений у Харкові 1935 р. (скульптор Матвій Манізер, архітектор Йосип Лангбард), одним із символів міста. Нагадаємо, що пам'ятник – це твір мистецтва, створений для увічнення пам'яті про людей і події, який об'єднує скульптурні групи, статуї, бюсти, меморіальні дошки, тріумфальні арки, колони, обеліски. Водночас найбільш цінними з художньо-мистецького погляду є фігури, які повністю віддзеркалюють реальні пропорції образу або погруддя. Одним із нетрадиційних важелів (геопсихологічних технологій) дослідження монументальної та музейної шевченкіани можуть слугувати таблиці Шульте (Шульте Вальтер (1910–1972) – німецький психіатр і психотерапевт. Від 1962-го до 1972 р. – професор психіатрії в Тюбінгені, здійснював дослідження в галузі психопатології й психотерапії) [3–4].

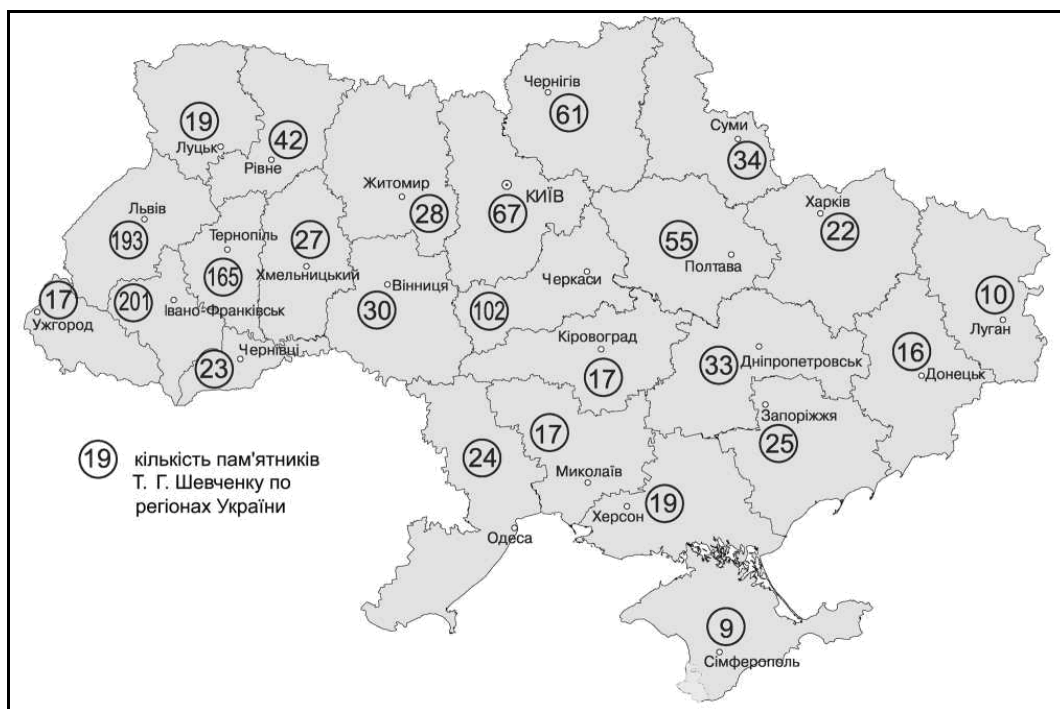

Рис. 1. Пам'ятники Т. Г. Шевченку на території України: регіональний вимір

Щодо виміру монументальної шевченкіани зазначимо, що у світі є 1384 пам'ятники Тарасові Шевченку (1256 в Україні та 128 за кордоном – у 35-ти країнах). За кордоном найбільше пам'ятників встановлено в Росії – 30 (10 пам'ятників та 20 меморіальних дошок), Казахстані – 16, США – дев'ять та Канаді – дев'ять, а також у Білорусі – шість, Польщі – п'ять, Молдові – чотири, Бразилії – три, Аргентині – три, Франції – три (рис. 2).

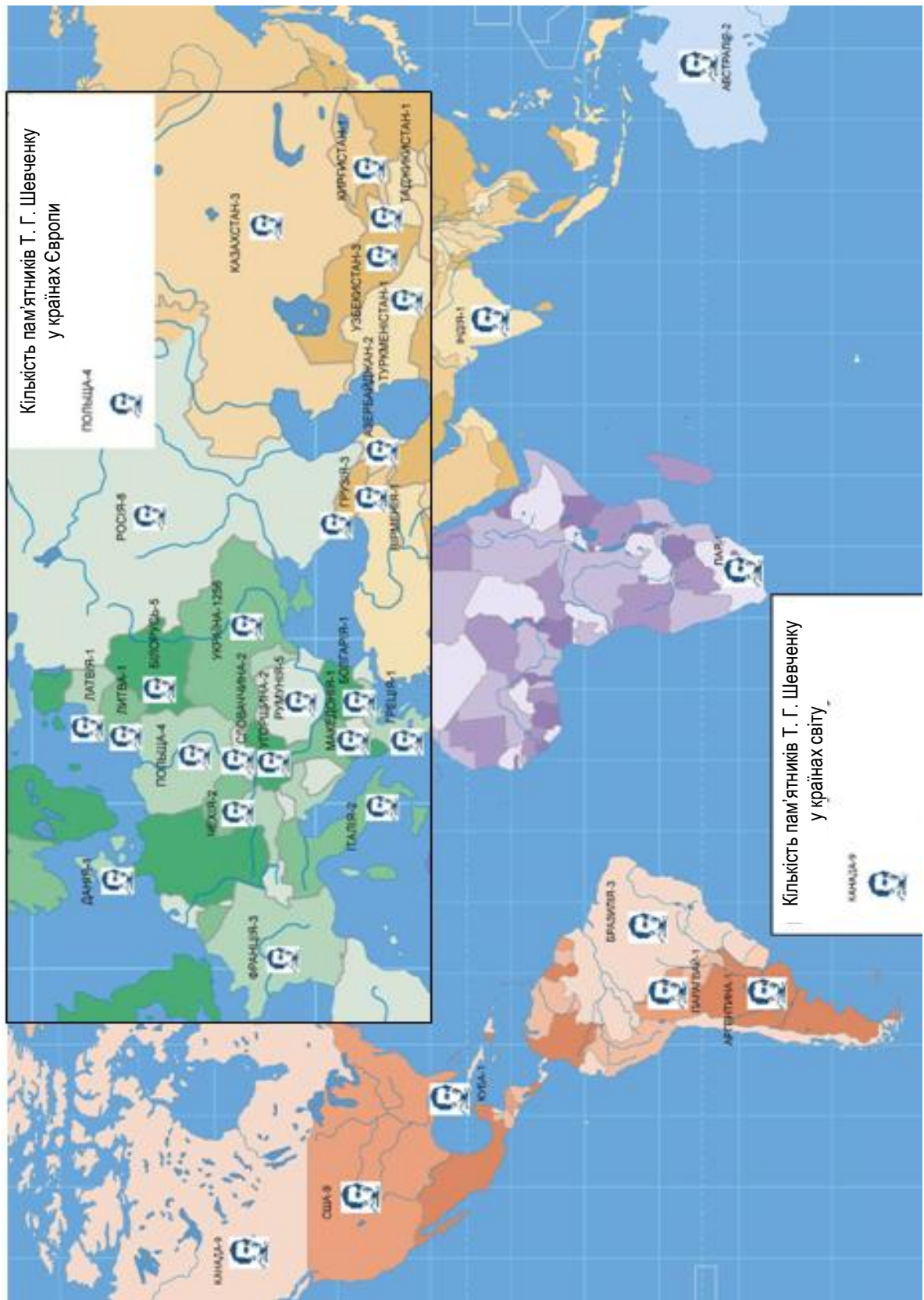

Рис. 2. Монументальна шевченкіана: світовий і європейський вимір

Аналіз значної кількості об'єктів світової та національної монументальної шевченкіани дав можливість виділити найбільш цінні та значущі з них (рис. 3–4).

Рис. 3. Монументальна шевченкіана: світовий вимір:
 1. Вільнюс (Литва). 2. Вінніпег (Канада). 3. Буенос-Айрес (Аргентина). 4. Актау (Казахстан). 5. Ташкент (Узбекистан). 6. Санкт-Петербург (Росія). 7. Варшава (Польща). 8. Тбілісі (Грузія). 9. Алмати (Казахстан). 10. Вашингтон (США). 11. Копенгаген (Данія). 12. Орськ (Росія). 13. Баку (Азербайджан). 14. Клівленд (США). 15. Курітіба (Бразилія). 16. Тулуза (Франція). 17. Тирасполь (Молдова). 18. Прага (Чехія). 19. Москва (Росія). 20. Рим (Італія). 21. Будапешт (Угорщина). 22. Оттава (Канада). 23. Париж (Франція). 24. Софія (Болгарія). 25. Мінськ (Білорусь)

Рис. 4. Монументальна шевченкіана: національний вимір: 1. Запоріжжя (2011 р., скульптор В. Рожик). 2. Суми (1957 р., Я. Красножон). 3. Київ (1939 р., М. Манізер). 4. Чернівці (1999 р., М. Лисаківський). 5. Харків (2003 р., С. Гурбанов).

6. Житомир (1961 р., М. Воронський). 7. Тернопіль (1982 р., М. Невеселий). 8. Вінниця (2008 р., м. Крижанівський). 9. Дніпропетровськ (1954 р., О. Васякін). 10. Миколаїв (1958 р., І. Діба). 11. Кіровоград (1982 р., М. Воронський та А. Гончар). 12. Львів (1992 р., В. та А. Сухорські). 13. Одеса (1966 р., А. Ю. Білостоцький). 14. Полтава (1954 р., О. Васякін). 15. Херсон (1971 р., І. Білокур). 16. Ужгород (1999 р., М. Михайлюк). 17. Івано-Франківськ (2011 р., Лео Мол). 18. Донецьк (1955 р., М. Воронський та А. Олійник). 19. Хмельницький (1992 р., І. Зноба та В. Зноба). 20. Ялта (2007 р., Лео Мол). 21. Сімферополь (1997 р., Василь і Володимир Одрехівські). 22. Севастополь (2003 р., О. Шмаков). 23. Черкаси (1981 р., О. П. Скобликова). 24. Луганськ (1998 р., І. М. Чумак). 25. Чернігів (1992 р., В. Чепелик)

Праці шевченкознавців здебільшого пов'язані з дослідженням життя та творчості славетного Кобзаря, проте існує обмежене коло публікацій, присвячених вивченню шевченківських культурно-інформаційних систем (музейні комплекси, музеї, будинки-музеї, історико-культурні заповідники). Найбільша кількість оригінальних музейних предметів сконцентрована в Києві, у Національному музеї Тарасові Шевченка (близько 73 тис. експонатів). Нижче наведено таблицю Шульте, адаптовану до малюнків, гравюр і картин Тараса Шевченка (рис. 5).

Рис. 5. Картини, малюнки, гравюри з експозицій Національного музею Тараса Шевченка (Київ):

1. «Визволення апостола Петра» (1833 р.).
2. «Вдовина хата на Україні» (1843 р.).
3. «Сон бабусі та онуки» (1839–1840 рр., копія з малюнка К. П. Брюллова).
4. «На пасіці» (1843 р.).
5. «Натурники» (1840 р.).
6. «Перерване побачення» (1839–1840 рр., копія з малюнка К. П. Брюллова).
7. «Голова матері» (1838–1840 рр.).
8. «Старости» (1844 р.).
9. «Селянська родина» (1843 р.).
10. «Хата батьків Т. Г. Шевченка в с. Кирилівці» (1843 р.).
11. «Циганка-ворожка» (1841р.).
12. «Смерть Олега, князя древлянського» (1836 р.).
13. «Видубицький монастир» (1844 р.).
14. «Знахар» (1841р., ілюстрація до однойменного твору Г. Ф. Квітки-Основ'яненка).
15. «Марія» (1840 р., за поемою О. С. Пушкіна «Полтава»).
16. «Катерина» (1842 р.).
17. «Одаліска» (1840 р.).
18. «Тополя» (1839–1840 рр.).
19. «Жінка в ліжку» (1839–1840 рр.).
20. «Козацький бенкет» (1838 р.).
21. «Смерть Богдана Хмельницького» (1836–1837 рр.).
22. «В гаремі» (1843 р.).
23. «Сліпа з дочкою» (1842 р., автоілюстрація до поеми «Слепая»).
24. «Бандурист» (1843 р.).
25. «Натурник на червоній тканині» (1841 р.).

Висновки й перспективи подальших досліджень. Застосування активних методів навчання, у т. ч. адаптованих до історичної та географічної проблематики таблиць Шульте, сприяє концентрації, розвитку, тренуванню уваги та мислення і виступає чинником об'єктивного сприйняття природних, суспільно-географічних, політико-економічних явищ та процесів.

Аналіз свідчить про еволюцію монументально-скульптурної шевченкіани, її просторову диференціацію та виникнення нових технологій щодо пізнання феномену Великого Кобзаря.

Отже, аналіз пам'яток монументального мистецтва, присвячених Тарасові Шевченку, засвідчує цінність мистецького надбання для вивчення нашого минулого, примноження традицій національної культури, сприятиме їх збереженню і дослідженню, а отже допоможе відтворенню об'єктивної і цілісної картини еволюції культурних процесів в Україні, актуалізації національної спадщини у світі.

Джерела та література

1. Анісов В. Літопис життя і творчості Т. Г. Шевченка / В. Анісов, С. Серета. – К. : Дніпро, 1976. – 392 с.
2. Бейдик О. О. Унікальна Україна: географія та ресурси туризму : навч. посіб. / О. О. Бейдик, Н. О. Новад. – К. : Альтерпрес, 2013. – 572 с.
3. Бейдик О. О. Застосування таблиць Шульте при вивченні рекреаційно-географічних дисциплін / О. О. Бейдик, Ю. В. Тертична // Наук. часоп. Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Сер. 4. Географія і сучасність. – 2011. – Вип. 14 (26). – С. 91–97.
4. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси Волині в таблицях Шульте / О. О. Бейдик // Наукові записки. – 2013. – Вип. XI. – С. 20–26.
5. Крижова Н. О. Атлас «Шляхами Великого Кобзаря» / Н. О. Крижова. – К. : ДНВП «Картографія», 2014. – 88 с.
6. Інтернет-портал, присвячений Т. Шевченку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kobzar.info/memories/museums/gauptv/> (30.09.13)
7. Комплексний атлас України / відп. ред. Л. М. Веклич. – К. : ДНВП «Картографія», 2005. – 96 с.
8. Офіційний сайт Національного музею Тараса Шевченка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://museumshevchenko.org.ua> (01.12.13)
9. Офіційний сайт Шевченківського національного заповідника [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://shevchenko-museum.com.ua/> (15.11.13)
10. Туристична карта: Україна. Шляхами Великого Кобзаря / ред. Н. О. Крижова. – К. : ДНВП «Картографія», 2012.

Бейдык Александр, Ильина Ольга. Шевченкиана в искусстве: национальное, европейское и мировое измерение. Анализируется территориальное распространение монументальной шевченкианы в формате Украины и мира при помощи традиционных для истории и географии (картографических) и нетрадиционных (психологических) технологий. Разработаны таблицы Шульте, адаптированные к музейной (экспозиционной) и монументальной шевченкиане, предложена картографическая модель ее пространственной дифференциации. Применение активных методов обучения, в т. ч. адаптированных к исторической и географической проблематике таблиц Шульте, содействует концентрации, развитию, тренировке внимания и мышления и является фактором объективного восприятия природных, общественно-географических, политико-экономических явлений и процессов.

Ключевые слова: Т. Г. Шевченко, монументальная шевченкиана, таблицы Шульте, территориальное распространение, пространственная дифференциация, достопримечательности монументального искусства, Украина.

Beidyk Oleksandr, Pyina Olga. Art Shevchenkiana: National, European and World Survey. Put into practice the analysis of the territorial distribution of art (monumental) Shevchenkiana in format of Ukraine and world via traditional for history and geography (mapping) and nontraditional (psychological) technology. Designed Schulte Tables adapted to the museum (expositional) and monumental Shevchenkiana's, proposed a cartographic model of its spatial differentiation. Applying active methods of education, including adapted to the historical and geographical problems of the Schulte Tables, promote concentration, development, training attention and thinking and appear as a factor of objective perception of natural, socio-geographical, political and economic phenomena and processes.

Key words: Т. Н. Shevchenko, monumental Shevchenkiana, Schulte Tables, territorial distribution, spatial differentiation, attractions of monumental art, Ukraine.

Стаття надійшла до редколегії
21.10.2014 р.

УДК 911.3:333.379.851(075.8)

**Андрій Калько
Юрій Кушнірук
Оксана Костюшок
Любов Калько**

Соціально-педагогічний складник формування контингенту студентів за напрямом 6.140103 «Туризм» у Національному університеті водного господарства та природокористування

Проаналізовано соціальні, педагогічні та професійні аспекти формування необхідного якісного й кількісного складу студентів для підготовки за напрямом 6.140103 «Туризм» галузі знань 1401 «Сфера обслугову-